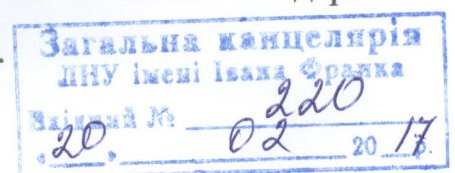

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Нери Наталії Ярославівни
*«Гендерний аспект невласне-прямого мовлення
в англomовному художньому дискурсі
(на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття)»*,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Спрямованість сучасної мовної парадигми на розвиток антропоцентричних студій, комунікативного та дискурсивного аспектів вказує на необхідність дослідження шляхів актуалізації мовної особистості автора. Переосмислення образу та ролі жінки у культурі, мові, літературі та інших сферах життя ХХ століття окреслює актуальність проблеми вивчення жіночого простору, письма, літературного дискурсу тощо, зокрема у порівнянні з чоловічим світом, мовленням та сприйняттям. Все це свідчить про *нагальність та актуальність даної праці* для гендерної, комунікативної та когнітивної лінгвістики загалом, та їх відповідних галузей зокрема.

З огляду на це, вкрай цікавою є спроба Нери Н. Я. проаналізувати гендерні особливості невласне-прямого мовлення (далі НПМ) чоловіків та жінок не з точки зору простого протиставлення статей письменників, а власне персонажів, створених автором-жінкою. Відповідно, встановлення кореляції лексичних, граматичних, прагматичних, комунікативних та стилістичних засобів реалізації гендерної специфікації у межах протиставлення чНПМ та жНПМ, що є *предметом дослідження* у поданій роботі, забезпечує самобутність та оригінальність дисертації Нери Н.Я. Прагнення комплексно проаналізувати *об'єкт дослідження* – гендерну специфіку НПМ у англomовному художньому дискурсі – спонукало дисертантку до виведення власної тривірневої стратегії, що охоплює як методи суміжних наук, так і лінгвістичні методи. Це дало змогу автору не тільки описати філософсько-теоретичні та лінгвістичні основи гендерного аналізу, але й розкрити специфіку лексико-граматичних та комунікативно-прагматичних аспектів гендерної приналежності невласне-прямого мовлення персонажів.

На окрему увагу заслуговує спроба Нери Н.Я. дослідити питання гендеру НПМ з огляду на теорію мовленнєвих актів та теорію ввічливості, а отже проаналізувати шляхи реалізації комунікативної мети та досягнення перлокутивного ефекту.

Зазначимо, що Нера Н. Я. у своїй роботі, шляхом використання структурних процедур дослідницького апарату (власне, на основі індуктивно-дедуктивного, описово-аналітичного та зіставного методів, елементів компонентного та контекстуального аналізу, методів опозиції та прагматичної інтерпретації тексту тощо), намагається по-новому висвітлити природу, диференційні ознаки чоловічого та жіночого невластиво-прямого мовлення, їх комунікативно-прагматичну та стилістичну реалізацію в англійському художньому дискурсі ХХ століття.

Роботу відзначає творче осмислення здобутків вітчизняної та зарубіжної лінгвістики, на що вказує більш, ніж достатня кількість опрацьованих джерел – 462 позиції.

У *загальнотеоретичному плані* робота дає ґрунтовний матеріал щодо становлення теорії гендерних досліджень у мовознавстві й термінознавстві, природи гендерних характеристик невластиво-прямого мовлення на тлі основних принципів та напрямів лінгвістики. Безсумнівим є і *практичне застосування* результатів проведеного дослідження в курсах лінгвокультурології, гендерної лінгвістики, прагматики, стилістики та інших мовних дисциплін.

Вищезазначене, безперечно, вказує на *теоретичну та практичну значимість роботи*, а детальний та досконалий опис лексико-граматичних та стилістичних засобів реалізації гендерної специфіки НПМ, вивчення комунікативно-прагматичних параметрів функціонування НПМ, що підтверджується достатнім допоміжним ілюстративним матеріалом у вигляді 8 рисунків та 15 таблиць, побудова власної тривірневої стратегії дослідження свідчить про *новизну та обґрунтованість роботи* і є *особистим внеском* здобувача у розвиток вітчизняного мовознавства загалом та гендерної лінгвістики зокрема.

У ході роботи автором визначена *перспектива* подальшого порівняльного дослідження гендерних стратегій і тактик реалізації інтенцій персонажів та невласне-прямого мовлення персонажів, написаних автором-жінкою чи автором-чоловіком.

Подану до розгляду дисертацію поцінуємо як *індивідуальне авторське дослідження*, де використано цілий комплекс методів, прийомів та процедур для з'ясування лексичних, граматичних, прагматичних, комунікативних та стилістичних засобів реалізації гендерної специфікації у межах протиставлення чНПМ та жНПМ на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття.

Визначальною рисою дисертації вважаємо інтегральний підхід автора до проведення якісного та кількісного аналізу лексичних, граматичних, прагматичних, комунікативних та стилістичних засобів реалізації гендерної специфікації, на що вказує значна кількість рисунків, таблиць та описаного фактологічного матеріалу.

Проведення комплексного аналізу дало змогу Нері Н. Я. зробити висновок, що у мові жінок на лексико-граматичному рівні превалює використання модальних операторів, емоційно-експресивної лексики; на синтаксичному рівні жНПМ навантажене питальними конструкціями та експресивно-редукованими структурами; а комунікативно-прагматичний та стилістичний рівні наповнені 4-ма типами непрямих мовленнєвих актів та стратегіями позитивної і негативної ввічливості, що представлені тактиками метафоризації, похвали та імітування живого діалогу.

Значну увагу також приділено опису частотності засобів реалізації гендерної специфіки у чНПМ та жНПМ. А значною кількістю таблиць та рисунків автор унаочнює сприйняття теоретичних положень, які разом з висновками вказують на *високу ступінь обґрунтованості наукових здобутків, а достовірність висновків сумнівів не викликає.*

Праця *логічно структурована, термінологічна вивірена, кожний розділ має прозорий, самостійний висновок*, а розроблений алгоритм аналізу може слугувати моделлю дослідження інших засобів гендерної репрезентації мовлення як авторів, так і персонажів.

Автореферат та основні публікації автора повністю та адекватно відбивають зміст дисертації та є ідентичними основним положенням дисертації.

Як у будь-якій фундаментальній праці Нера Н. Я. ставить і вирішує проблемні питання, що породжують дискусію.

1. Бажаним, однак не критичним було б уточнення *теми*, щодо вивчення гендерного аспекту НПМ не просто на матеріалі жіночої прози у англomовному дискурсі, а власне британському дискурсі, адже становлення жіночої картини світу, наприклад у США початку ХХ століття, може мати власну специфіку.

Що стосується *вступу (і далі по роботі)*, то першим, що кидається у вічі є відсутність єдиного підходу до подачі переліку науковців, які займалися проблемою – це і просто прізвища, і прізвища з роками, і прізвища з посиланнями, чи просто посилання на список джерел.

Уточнення потребує і вибір матеріалу дослідження – чому було обрано тільки 3 письменниць для репрезентації всього англomовного жіночого дискурсу; чому було обрано саме ці твори (зокрема Д. Річардсон, де з 13 романів проаналізовано тільки; чим пояснюється дисонанс у кількості досліджуваних одиниць на кожного з авторів (Вулф – 396, Сінклер – 196, Річардсон – 43 відповідно).

З огляду на значну кількість проведених досліджень у сфері гендерної проблематики додаткового пояснення вимагають 1 та 2 положення на захист, які, на нашу думку, тією чи іншою мірою знайшли своє відображення у працях лінгвістів. На противагу цьому, дивує відсутність у положеннях на захист тез, щодо диференційних ознак чоловічого та жіночого мовлення на лексико-граматичному рівні, якому присвячено 3 розділ дисертації.

2. Беручи до уваги те, що практичні розділи роботи спрямовані на дослідження конкретних мовних рівнів (лексико-граматичного, комунікативно-прагматичного) та є власне лінгвістичними здобутками, то *1 розділ дослідження* видається нам надто «відірваним» від лінгвістики, адже комплексно описує проблему гендеру у філософії (підрозділ 1.1, 1.2),

літературознавстві (1.3) та психології (1.5). Доцільніше було б детальніше розкрити теоретичні аспекти тих явищ, що є предметом практичного аналізу.

Хотілось би почути думку автора, щодо «гендерних ознак «жіночого» у жіночій літературі» (с. 26), адже вказані ознаки можуть фіксуватися і у «чоловічій літературі», а їх фіксація у творі не означає, що твір дійсно створений жінкою-автором. Недостатньо обґрунтованим, на наш погляд, є виокремлення індикаторів та маркерів НПМ (рис. 1.4), а автору варто було б побудувати власну типологію/класифікацію ознак для кожного рівня.

Що стосується *розділу 2*, то він є чітко структурованим та створює цілісну картину методології проведеного дослідження, проте подекуди містить загальновідому інформацію (с. 51-52). Неочевидним, також, є розуміння автором понять «текст», «контекст» та «дискурс», зокрема у тому, що стосується мікро/макро-контексту та мікро/макро-дискурсу.

Позитивною рисою *3 розділу* безперечно є наявність 9 таблиць з кількісними даними та порівняльний аналіз 106 контекстологічних фрагментів чоловічого та жіночого невластного-прямого мовлення, що вказує не тільки на практичну природу розділу, але й верифікацію даних.

3. Водночас, незрозумілою є необхідність аналізу прономінальних маркерів у чНПМ та жНПМ, адже виникає запитання – що особливого ілюструє використання прийменників *she/he* (с. 66); як це допомагає відрізнити чНПМ від жНПМ? Також, ми не можемо до кінця погодитися з тезою автора «*що вживання 3-ї особи однини з елементами емоційно-експресивного синтаксису є засобом мовної характеристики персонажів-жінок...; 3-я особа є маркером психофізичного та соціального стану жінки*» (с. 66-67) – емоційно-експресивний синтаксис – так, а чим особлива 3-я особа? Схоже стосується й інших прийменників як-от приклад 8, де, як нам видається, має місце узагальнення/безособове звертання, чи приклад 9, де мовець подумки звертається до співрозмовника логічно використовуючи займенник *you*.

Суперечливою видається твердження автора, що «*множинність зображення соціально-побутової та духовної сторін людини у чНПМ*

виражена займенниками *we/us*» (с. 69), тоді як «у жНПМ вони (ці прийменники) мають характер об'ємного зображення людини у родині чи відносинах» (с. 70). На наш погляд, для таких висновків замало аналізувати тільки прономінальні засоби, варто враховувати різноманітні лінгвістичні та навіть психологічні фактори, як-от тема розмови/роздумів, психологічний стан мовця, статус мовця тощо, адже саме вони визначатимуть мовні засоби, що використовуються.

Аналізуючи маркери епістемічної модальності викликає подив виокремлення тільки 6 з них (с. 80). Невже у творах не використовуються інші маркери за допомогою яких мовець може виразити своє знання про світ. Те саме зауваження стосується й засобів вираження інших типів модальності. Досліджуючи синтаксичний рівень автор перелічує понад 10 ознак жіночого мовлення (с. 97), однак у роботі знаходять своє вираження тільки невластиво-питальні речення, редуковані конструкції та репрезентуючий компонент. А як щодо розділових запитань, ехо-запитань тощо, які є загальноприйнятими маркерами жіночого мовлення, чому відсутній їх аналіз?

У рамках дисертаційного дослідження **4 розділ** надзвичайно вдало доповнює решту роботи, розкриваючи комунікативно-прагматичну та стилістичну специфіку гендера у невластиво-прямому мовленні та підкріплюючи її потужним статистичним та фактологічним аналізом, що охоплює 6 таблиць та 75 контекстологічних фрагментів.

4. Проте, хотілось би почути думку автора про що свідчить відсутність декларативів (які мали б бути притаманні чоловічому мовленню) у досліджуваних творах; та тверджень/переконань серед репрезентативів (с. 134), а також як відбувалося розмежування мовленнєвих актів, так як зокрема у прикладі 113 ми вбачаємо радше непрямий директив, а не експресив і т.д. Певна невідповідність існує між назвою підрозділу 4.1.2 «Директиви у чНПМ та жНПМ» і його змістом, який присвячений не стільки директивам, скільки шляхам вираження поради.

Досліджуючи гендерні особливості категорії ввічливості автор зупинився виключно на тактиці хеджування. Чому були відкинуті стратегії ввічливості загалом та власне тактики їх репрезентації?

Аналізуючи практичні розділи незрозумілою для нас є вибірковість Нери Н. Я. у питанні укладання таблиць зі статистичними даними – чому відсутні підрахунки для прономінальних форм, вигуків, редукованих конструкцій, тактики імітування живого діалогу тощо, тоді як вони представлені для інших засобів? Дискусійним питанням, на наш погляд, є спосіб проведення підрахунків запропонований автором у всіх таблицях з кількісними та відсотковими даними. Для прикладу розглянемо Таблицю 4.4 – для визначення типу мовленнєвого акту автор аналізує 61 одиницю (з них 13 – чНПМ та 48 – жНПМ) та саме на основі цієї загальної кількості (61 одиниця = 100%) виводить відсоткове відношення між промісивами та менасивами для чНПМ і жНПМ та проводить їх подальше порівняння. Оскільки кількість прикладів жНПМ більш, ніж втричі вища за чНПМ, то і відсоткове співвідношення завжди буде таким. Цей спосіб працює, коли ми хочемо просто встановити кількісне співвідношення для конкретного явища, однак він не надто дієвий при спробі порівняння одиниць другого чи третього порядку (перший порядок – чНПМ/жНПМ, другий порядок – промісив/менасив і т.д.).

Нам видається більш доцільним визначити відсоткове співвідношення типів мовленнєвих актів окремо для чНПМ та жНПМ (перший порядок), а вже потім, отримавши результати як для чоловічого, так і для жіночого мовлення зіставляти їх між собою (співставлення (порівняльний аналіз) одиниць другого порядку між собою).

У результаті підрахунків автор робить висновок, що жінки у 54% використовують промісиви, а у 25% менасиви, і чоловіки – у 15% застосовують менасиви і у 6% – промісиви. За нашою схемою підрахунку співвідношення буде наступним: жінки – 69% – промісиви та 31% – менасиви; чоловіки – 31% – промісиви та 69% – менасиви, що швидше відповідає дійсності та загальноприйнятій думці.

Як і будь-яка наукова праця, дисертація Нери Н. Я. не позбавлена стилістичних та мовних недоліків. Так, у ній присутні невірно оформлені посилання (с. 34, 36, 37, 73 і т.д.), невиправдані повтори (с. 11, 23, 48, 77 і т.д.), некоректна пунктуація/шрифт (с. 69, 74, 81, 86 і т.д.) тощо.

Підсумовуючи відзначаємо, що запропонована автором комплексна трирівнева методика аналізу гендерного аспекту невласне-прямого мовлення в англomовному художньому дискурсі першої половини ХХ століття, вичерпні кількісні підрахунки, теоретична та методологічна повнота роботи, дають підставу *вважати дисертацію Нери Наталії Ярославівни ґрунтовною, самостійною та завершеною працею.*

Зазначені вище зауваження є суб'єктивною думкою рецензента та не зменшують теоретичної й практичної значущості дослідницького матеріалу.

Отже, подана до розгляду дисертація *«Гендерний аспект невласне-прямого мовлення в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі жіночої прози першої половини ХХ століття)»* відповідає вимогам *«Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»*, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор *Нера Наталія Ярославівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.*

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Ковбаско Ю.Г.

